

УДК 327[(73):(496.5/497.6)]«2008/2013»

Ю. І. Козловська

аспірантка кафедри міжнародних відносин Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса-58, 65058, Україна, тел.: (380482) 633259. e-mail: cis_asc@paco.net

ВІДНОСИНИ США З КРАЇНАМИ ЗАХІДНИХ БАЛКАН В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КРИЗИ (2008-2013 РОКИ)

Стаття має на меті розкрити особливості політики США на Західних Балканах в умовах глобальної кризи. Показано, що на сучасному етапі регіон не є пріоритетним в зовнішній політиці США, при цьому існує спадкоємність політичного курсу американських адміністрацій. Вирішення практичних питань щодо існуючих в регіоні труднощів в економічній, політичній, етнічній та гуманітарній сферах Сполучені Штати віддають Європейському Союзу, проте основні важелі у розв'язуванні ключових питань США залишають за собою.

Ключові слова: західно-балканський регіон, адміністрація Б. Обама, адміністрація Дж. Буша, Косово, Хорватія.

Протягом останніх двох десятиліть політика США щодо країн Західних Балкан була досить суперечливою і не завжди послідовною. США не мають в цьому регіоні життєвих інтересів, однак розглядають його як вельми важливий у контексті своїх сподівань на збереження статусу єдиної в сучасному світі наддержави [1, с. 233]. Глобальна криза, що охопила світову економіку декілька років тому, має безпосередній вплив на різні сфери суспільної життєдіяльності, серед іншого накладає певний відбиток на геополітичну ситуацію, змушує переглядати пріоритети у сфері зовнішньої політики навіть могутніші країни, в тому числі й Сполучені Штати Америки. Саме концентрацією зусиль на більш важливих для США напрямках (наприклад, Китай, Близький Схід) зовнішньополітичної діяльності пояснюється досить поміркований інтерес адміністрації Б. Обама до регіону Західних Балкан.

Метою статті є аналіз політичного курсу Б. Обама в регіоні Західних Балкан в умовах глобальної кризи. Відповідно до мети буде зроблена спроба відповісти на такі питання: які стратегічні цілі адміністрації в регіоні Західних Балкан; якими засобами американське керівництво намагається досягти цих цілей; який рівень спадкоємності між політикою Б. Обама порівняно з політичним курсом Дж. Буша.

Означена проблематика досить широко розглядається американською та російською політичними науками. В англomовній політології найбільш відомими дослідниками є Я. Бугайський, Д. Хемілтон, Е. Джозеф, Ч. Гаті, Д. Мейсон. Спектр їх оцінок діяльності американських адміністрацій на Балканах різниться від критики щодо недостатньо рішучих дій до по

бажань якнайменшого втручання США у внутрішньополітичну ситуацію в регіоні і залишення вирішення балканських проблем Європейському Союзу. Російські політологи О. Богатуров, Б. Шмельов, М. Косолапов, В. Кременюк загалом сходяться на думці, що роль США у врегулюванні балканських конфліктів скоріше деструктивна. В українській політичній науці означені питання не є такими, що детально вивчаються. Серед вітчизняних авторів, які досліджують дану проблематику, слід насамперед виділити роботи О. Брусиловської. Однак сучасний етап американської політики на Балканах в російській і українській політології є майже не розробленою темою.

Аналіз політичного курсу Б. Обама на Західних Балканах доцільно розпочати з короткого розгляду політики його попередника. Головною стратегічною метою адміністрації Дж. Буша була стабілізація в регіоні, насамперед шляхом його інтеграції у євроатлантичні структури. Визначальною особливістю політики Дж. Буша щодо Балкан було значне зниження значущості регіону в ході формування пріоритетних зовнішньополітичних завдань. Терористичні атаки на США 11 вересня і подальші війни в Афганістані (2001 р.) та Іраку (2003 р.) відволікли увагу керівництва країни від Балкан до інших регіонів світу. Практично від начала свого перебування на посту президента Дж. Буш проводив політику контрольованого і поступового скорочення військового й економічного впливу в західно-балканському регіоні, дозволяючи ЄС, навпаки, збільшити свою присутність [2]. Однак США зберігали політичний і дипломатичний контроль та продовжували займати лідируючу позицію у вирішальних подіях регіону.

Адміністрація Дж. Буша відіграла важливу роль у завершенні збройного конфлікту в Македонії, результатом чого стало підписання Охридської угоди у 2001 р. Вашингтон також визнав Колишню Югославську Республіку Македонія (під такою назвою входить до ООН) за конституційною назвою Республіка Македонія (що викликало невдоволення Греції), розраховуючи тим самим на укріплення стабільності в країні. В Боснії адміністрація Дж. Буша намагалася, скоріше без успіху, просунути деякі реформи (головним чином щодо Конституції Боснії, її збройних сил та поліції), прагнучи укріпити слабе становище країни і, як наслідок, дещо модифікуючи Дейтонську угоду [3].

Головна дипломатична ініціатива адміністрації Дж. Буша торкалась статусу Косова. Сполучені Штати зробили, мабуть, найбільш вагомий внесок в досягнення незалежності краю, підтримуючи одностороннє проголошення останнім своєї незалежності і зчиняючи тиск на міжнародну спільноту, аби вона також визнала незалежність Косова. Крім того, адміністрація Дж. Буша відіграла ключову роль щодо вступу Хорватії в НАТО (2009 р.) [4, с. 370-371].

Протягом перших місяців перебування Б. Обама у Білому домі ряд експертів з питань балканського регіону висловлювали думки щодо доцільності переходу до більш активного політичного курсу і відновлення своєї присутності на Західних Балканах. Основні аргументи, які приводили аналітики, можна розділити на наступні категорії: 1) перед Західними

Балканами, незважаючи на прогрес їх розвитку порівняно з 1990-ми роками, все ще стоять великі політичні, економічні й адміністративні проблеми, які заважають приєднанню країн регіону до Європейського Союзу і НАТО. В той же час спірні питання, у вирішення яких Сполучені Штати вклали значний дипломатичний, військовий і економічний капітал, насамперед, Боснія та Косово, залишаються «незавершеними справами»; 2) ЄС не здатний повною мірою розвивати регіон; 3) Сполучені Штати повинні відновити свою присутність в регіоні, аби стримувати вплив Росії, що посилюється; 4) потенційна образа мусульманського населення регіону на те, що вони були «забуті» Сполученими Штатами, може завадити наміру Б. Обама поліпшити відносини США з ісламським світом [2].

Деякі з цих аргументів, вочевидь, були враховані конгресом США, який прийняв Резолюцію 171, що не мала обов'язкової сили (травень 2009 р.) і вимагала від президента направити в регіон спеціального представника, а також не закривати Апарат Високого представника в Боснії, через який США мали можливість здійснювати серйозний вплив на ситуацію в країні [2].

Рішення Б. Обама призначити віце-президентом Дж. Байдена і заповнити ключові посади у сфері зовнішньої політики людьми з найближчого оточення Б. Клінтона, які були безпосередньо залучені в подіях на Балканах у 1990-ті рр., більшість експертів сприйняли як знак посилення уваги нової американської адміністрації до регіону. Однак на сьогоднішній день політичний курс Б. Обама, очевидно, не виправдав їх сподівань. Існування більш важливих в контексті геополітичних зрушень напрямків зовнішньої політики (наприклад, Ірак, Іран, Китай, Афганістан, Пакистан, нинішні революції у Північній Африці та на Близькому Сході), а також необхідність нагального вирішення внутріполітичних проблем, насамперед, відновлення економіки США, що постраждала від глобальної кризи, в комплексі з досить спокійною останнім часом ситуацією на Балканах призвели до подальшого зниження значення регіону в процесі визначення основних пріоритетів зовнішньої політики США. Ознакою поступового послаблення інтересу Сполучених Штатів до балканського напрямку свідчить рішення Б. Обама не призначити спеціального представника для регіону.

Спадкоємність політики Б. Обама відносно Західних Балкан від адміністрації Дж. Буша дуже виразна. Сьогодні більшість аналітиків вважає, що Б. Обама дотримується основ політичного курсу Дж. Буша. Головною стратегічною метою адміністрації Б. Обама є подальша стабілізація регіону, гарантована за допомогою інтеграції в євроатлантичні структури. Б. Обама відносить Західні Балкани до зони відповідальності Європейського Союзу і розраховує на його економічні та військові ресурси щодо забезпечення стабілізації й розвитку регіону, як це робив Дж. Буш. Крім того, Б. Обама визнає роль ЄС як основної сили-трансформатора на Західних Балканах. Президент діє саме таким чином, незважаючи на розчарування деяких функціонерів своєї адміністрації, які, іноді навіть публічно, критикують Європейський Союз за брак ефективності його політики і уповільнення інтеграційних процесів щодо країн Західних Балкан [5].

Протягом президентства Б. Обама чимало представників його адміністрації здійснювали візити до держав регіону Західних Балкан, тим самим визначаючи тональність політичного курсу США відносно неоднозначних питань, насамперед, статусу Косова, ситуації в Боснії, відносин з Сербією тощо. Більш того, метою таких візитів на високому рівні серед іншого, безумовно, було запевнення місцевого керівництва, що регіон не ігнорується Сполученими Штатами. Першим був візит віце-президента Дж. Байдена у травні 2009 р., за яким сталися декілька візитів заступника держсекретаря Дж. Стейнберга та інших офіційних осіб [6].

Дж. Байден відвідав Боснію і Герцеговину, Сербію та Косово. Протягом свого візиту, знаходячись в Сараєво, він звернувся до боснійських політиків з пропозицією «припинити різкі та небезпечні висловлювання у національній риториці, яка продовжується з 2006 р. і може ввергнути країну у подальше поглиблення бідності й жорстокості, якщо її лідери не зійдуть з цієї тропи» [3]. У Белграді Дж. Байден підтримав заклик президента Б. Тадіча до початку «нової глави» у двосторонніх відносинах, аби досягти миру й демократії на всій території Балкан. Американський віцепрезидент також висловив думку, що США і Сербія могли б «погодитись не погоджуватись» по косовському питанню, але підкреслив необхідність конструктивної політики Сербії для блага регіону. Крім того, він закликав Белград до всебічного співробітництва з боснійськими сербами у справах реформування держави. В Пріштіні він підтримав початок діалогу між політиками Сербії та Косова з практичних питань [2].

Пізніше заступник держсекретаря Дж. Стейнберг під час своїх візитів до країн регіону знов акцентував увагу на пропозиціях, висловлених Дж. Байденом. Він активно намагався знайти вихід з глухого кута в Боснії і Герцеговині, зблизити Колишню Югославську Республіку Македонія / Республіку Македонія і Грецію у вирішенні спірного ключового питання та підштовхнути сербське і косовське керівництво до співробітництва. Дж. Стейнберг відіграв важливу роль у Бутмирському процесі, що проводився в жовтні 2009 р., і мав на меті просування конституційної реформи в Боснії. Він також посприяв проведенню конференції в Сараєво в червні 2010 р., в ході якої представники сербської й косовської влади вперше сіли за стіл переговорів [3].

У жовтні 2010 р. країни регіону відвідала держсекретар США Х. Клінтон. В грудні 2011 р. в Брюсселі на засіданні командування НАТО Х. Клінтон повернулася до проблем Західних Балкан, обговоривши ситуацію у Північному Косово і засудивши установлення дорожніх контрольно-пропускних пунктів на кордоні Косово — Сербія. Держсекретар також висловила підтримку спеціальній комісії ЄС (EULEX) в Косово. Тоді ж в грудні 2011 р. Х. Клінтон зустрілась з президентом Косово А. Яхьягой і закликала керівництво країни продовжувати зусилля щодо інтеграції в Європейський Союз [2].

В листопаді 2011 р. відбулася урядова конференція, присвячена стратегічному діалогу США — ЄС з питань гуманітарної допомоги та вирішення проблеми біженців на Західних Балканах. В її роботі прийняв участь по

мічник держсекретаря США Д. Робінсон. В ході конференції був прийнятий план і розроблений механізм остаточного розміщення 74 000 біженців з Боснії і Герцеговини, Сербії, Хорватії та Чорногорії [3].

Зазначена активна дипломатична діяльність США на Балканах мала наступні результати: 1) рекомендації для боснійських лідерів полягали у тому, щоб віднайти шляхи вирішення серйозних внутрішніх суперечностей в країні. Адміністрація Б. Обама обґрунтувала необхідність внесення поправок до Конституції (яка ще не була прийнята) і проведення реформ, які б уможливили приєднання Боснії до Європейського Союзу і НАТО. Особливо акцентувалася увага на тому моменті, що США категорично проти сепаратистського сценарію, який намагалося здійснити керівництво Республіки Сербської; 2) адміністрація США зробила крок в сторону Сербії, визнала важливу роль її керівництва в стабілізації ситуації в регіоні та твердо підтримала прагнення країни щодо інтеграції в ЄС. Отже, незважаючи на те, що Сполучені Штати погодились з правом Сербії на невизнання незалежності Косова, американські дипломати закликали сербських лідерів до співробітництва з EULEX (спеціальною місією Європейського Союзу в Косовому) і рекомендували зайняти конструктивну позицію в переговорах з керівництвом Косова за посередництвом ЄС; 3) у ході візитів американські дипломати підкреслювали необоротність незалежності Косова, але рішуче виступали проти сепаратистських планів щодо Північного Косова. Представники адміністрації Б. Обама намагались переконати косовських лідерів у необхідності здійснення економічних і адміністративних реформ, а також реалізації плану Ахтісаарі, в першу чергу, тих його положень, що торкаються децентралізації та прав меншин [2].

Прикладом західно-балканської країни, яка вже успішно пройшла шлях інтеграції в євроатлантичні структури, є Хорватія. США схвально поставилися до завершення переговорів про вступ країни в ЄС, що відбулися в червні 2011 р. «Хорватія продемонструвала, що інтеграція в ЄС і НАТО не тільки мета, варта зусиль, але й цілком реальна для всіх країн західно-балканського регіону. Сполучені Штати і Європейський Союз одностайні в думці, що Європа не буде повною без приєднання всіх країн Західних Балкан, які стануть її повноправними членами. Ми вітаємо пропозицію Хорватії надавати рекомендації та підтримку сусіднім країнам в їх зусиллях, спрямованих на європейську інтеграцію» [5].

Хорватія віднедавна є членом НАТО. Таким чином, США мають можливість поглиблювати трансатлантичне партнерство з Хорватією, що має найбільш свіжий досвід інтеграційних трансформацій — Хорватія вступила до НАТО в 2009 р., а приєднання до ЄС призначено на червень 2013 р. Отже, саме Хорватія може стати гідним прикладом для інших країн регіону, надійним партнером для США і провідником американських інтересів на Балканах.

Таким чином, напрошується висновок, що Західні Балкани не є значущим пріоритетом у зовнішній політиці адміністрації Б. Обама, яка загалом додержується основ політичного курсу Дж. Буша щодо регіону. Незважаючи на економічне і військове домінування Європейського Союзу в

регіоні з 2000-х рр., США зберігають значні дипломатичні важелі тиску на Західних Балканах. Однак простежується тенденція зменшення залучення Сполучених Штатів до політичної дійсності регіону Західних Балкан — у всякому разі, поки не виникає серйозного воєнного протистояння. Та незважаючи на численні проблеми, з якими стикаються сьогодні країни регіону, подібна можливість здається доволі малоймовірною. Загалом, хоча інші не менш важливі пріоритети зовнішньої політики і нагальність вирішення внутрішніх проблем дещо відволікають увагу США від західно-балканського регіону, адміністрація Б. Обама, як і всі попередні, допомагає регіону подолати існуючі труднощі, а також підтримує інтеграцію регіону в євроатлантичну спільноту.

Список використаної літератури

1. Уткин А. И. Американская стратегия для XXI века / А. И. Уткин. — М.: Логос, 2000. — 270 с.
2. Sakellariou A. Obama's Policy in the Western Balkans: Following Bush's Steps / A. Sakellariou // Center for Strategic & International Studies. — 2011 [Electronic resource]. — Available on the web at: <http://csis.org/blog/obamas-policy-western-balkans-following-bushs-steps>
3. Bugajski J. Western Balkans Policy Review 2010 / J. Bugajski // Center for Strategic & International Studies. — 2010 [Electronic resource]. — Available on the web at: http://csis.org/files/publication/100917_Bugajski_WesternBalkans_WEB.pdf
4. Брусилівська О. І. Системні трансформації посткомуністичних країн Європи / О. І. Брусилівська. — Одеса: Астропринт, 2011. — 444 с.
5. Dzihic V. Unfinished Business: The Western Balkans and the International Community / V. Dzihic, D. Hamilton // Center for Transatlantic Relations. — 2012 [Electronic resource]. — Available on the web at: <http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/Unfinished%20Business>
6. Gordon H. Ph. U. S. Policy in the Balkans / H. Ph. Gordon // U. S. Department of State. — 2011 [Electronic resource]. — Available on the web at: <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2011/166109.htm>

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013

Ю. И. Козловская

кафедра международных отношений Института социальных наук
Одесского национального университета имени И. И. Мечникова, к. 32,
Французский бул., 24/26, г. Одесса-58, 65058, Украина

**ОТНОШЕНИЯ США СО СТРАНАМИ ЗАПАДНЫХ БАЛКАН
В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОГО КРИЗИСА (2008-2013 ГГ.)**

Резюме

Статья имеет целью раскрыть особенности политики США на Западных Балканах в условиях глобального кризиса. Показано, что на современном этапе регион не является приоритетным во внешней политике США, при этом существует преемственность политического курса американских администраций. Решение практических вопросов, связанных с существующими в регионе трудностями в экономической, политической, этнической и гуманитарной сферах, Соединённые Штаты предоставляют Европейскому Союзу, однако основные рычаги в развязывании ключевых вопросов США оставляют за собой.

Ключевые слова: западно-балканский регион, администрация Б. Обамы, администрация Дж. Буша, Косово, Хорватия.

Y. I. Kozlovska

Department of International Relations of Social Sciences Institute
of Odessa National University named after I. I. Mechnikov,
R. 32, Frantsuzsky Boulevard, 24/26, Odessa-58, 65058, Ukraine

**US RELATIONS WITH THE WESTERN BALKAN COUNTRIES DURING THE
GLOBAL CRISIS (2008-2013)**

Summary

The purpose of this article is to reveal special features of the US policy in the Western Balkans during the global crisis. It is shown that at the present stage the region is not of first priority in the US foreign policy, however, there is a continuity of the policy of American administrations. The United States grants the European Union the right to address practical issues regarding the difficulties existing in the region as in economic, political, ethnic and humanitarian fields, though the main right to solve the key issues is reserved for the USA.

Key words: the Western Balkan region, the B. Obama administration, the G. Bush administration, Kosovo, Croatia.